

ØKOKRIM

2015-2016

Trusselvurdering

økonomisk kriminalitet og miljøkriminalitet

ØKOKRIM

// Publisert

Juli 2015

// Trykk

Wittusen og Jensen

// Layout

Lillian Nordby Øktner, ØKOKRIM

// Foto

Side 30: Politidirektoratet
Forside, side 4 og side 40: Leif Ingvald Skaug
Der annet ikke er nevnt: Shutterstock

// Kontakt

Postadresse: Pb. 8193 Dep, NO-0034 OSLO

Adresse: C.J. Hambros plass 2 C, 0164 OSLO

Telefon sentralbord: +47 23 29 10 00

Tipstelefon: +47 23 29 11 00

Faks: +47 23 29 10 01

E-post: post.okokrim@politiet.no // desken.okokrim@politiet.no

// Nettside

www.okokrim.no

Forord	5
Hovedfunn	6
Main findings	7
Innledning	9
Norsk økonomi og trusselen for økonomisk kriminalitet og miljøkriminalitet	10
Statistikk	12
Hva er økonomisk kriminalitet?	13
Hvitvasking	17
Skatte- og avgiftskriminalitet	18
Skattekriminalitet	18
Avgiftskriminalitet	19
Korrupsjon	20
Bedrageri rettet mot private og bedrifter	23
Miljøkriminalitet	24
Faktorer som bidrar til å øke trusselen for økonomisk kriminalitet og miljøkriminalitet	26
Profesjonelle medhjelpere	27
Begrensninger i adgangen til informasjon om eierskap og transaksjoner	28
Politiet og påtalemyndighetenes respons	31
Trusselbildet i tre næringer og markeder	33
Økonomisk kriminalitet i finansmarkedet	34
– finansmarkeds-kriminalitet	
Økonomisk kriminalitet i deler av arbeidsmarkedet	36
– arbeidsmarkeds-kriminalitet	
Definsjoner	37
Økonomisk kriminalitet i fiskerinæringen	38
– fiskerikriminalitet	
25-års perspektiver	40
Økonomisk kriminalitet fra 1989 til 2015	42
Miljøkriminalitet fra 1989 til 2015	43

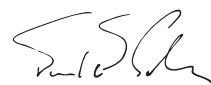
Forord

ØKOKRIM har over flere år utarbeidet trusselvurderinger for å gi et samlet inntrykk av kriminalitetsutviklingen innenfor enhetens ansvarsområder. Arbeidet med trusselvurderingene gir grunnlag for å si på overordnet plan at den trusselen som økonomisk kriminalitet og miljøkriminalitet representerer har økt, og forventes å forbli høy de neste to årene. Det er fortsatt slik at de antallsmessig fleste sakene er relativt enkle og av begrenset omfang, men utviklingen mot stadig mer sammensatt og komplisert kriminalitet fortsetter.

Sett i ettertid kom oppmerksomheten mot det vi i dag kaller arbeidsmarkeds kriminalitet sent i Norge. Den innsatsen som nå rettes mot bekjempelse av denne kriminaliteten er helt nødvendig. Alvorlig og

komplisert kriminalitet utført av organiserte kriminelle blir en stor trussel fremover, og vil bli et prioritert område fremover for ØKOKRIM. Men dette bør ikke få den konsekvens at innsatsen mot (annen) alvorlig økonomisk kriminalitet svekkes i særlig grad. Balansen i innsatsen på disse områdene blir viktig framover.

Takk til politidistriktene økoteam, kontrollorganer, nordiske søsterorganisasjoner og andre som har bidratt til rapporten.

Hovedfunn

- Økonomisk kriminalitet er vesentlig mer utbredt enn anmeldelsesstatistikken gir inntrykk av.
- Trenden med økt økonomisk kriminalitet utført av organiserte kriminelle har kommet i tillegg til den mer tradisjonelle økonomiske kriminaliteten. De nye aktørene begår økonomisk kriminalitet fordi dette er kriminalitet med stort potensiale for utbytte, liten oppdagelsesrisiko og relativt sett lave straffer dersom man blir tatt og dømt.
- Bruken av profesjonelle medhjelpere har vært fremhevet som en faktor som fremmer økonomisk kriminalitet i flere år. De fasiliteter at aktører uten egen kompetanse kan utføre komplisert økonomisk kriminalitet, og at organiserte kriminelle kan akkumulere midler de senere kan benytte til kriminelle handlinger.
- Områder med svak transparens tiltrekker seg lovbrudd og utgjør drivere for kriminalitet - mye av den økonomiske kriminaliteten foregår ved at lovbrøtterne gjennomfører transaksjoner og tar eierskap på en ikke-transparent måte.
- Politi- og påtalemyndighetenes svake respons og lav oppdagelsesrisiko og bidrar til å øke trusselen for flere typer økonomisk kriminalitet og miljøkriminalitet.
- Vi ser en økt trussel for at norske banker vil bli brukt både for transitt, for å tilsøre midlers opprinnelse og til å oppbevare utbytte fra utenlandske kriminelle.
- Skatte- og avgiftskriminalitet er sannsynligvis den typen økonomisk kriminalitet som har størst omfang. Trenden med økt organisering medfører at det er viktig å se etter det organiserte bak enkeltsaker som hver for seg fremstår som mindre alvorlige.
- Med fortsatt stor deltakelse fra norsk næringsliv i, og omfattende bistand til, korrupsjonsutsatte land vil sannsynligvis trusselen for korrupsjon øke noe.
- Innenfor forurensningskriminalitet er ulovlig avfallshåndtering den største trusselen.
- Fysiske naturinngrep og arealendringer som påvirker habitat er den største trusselen for artene i norsk natur. Ulovlige inngrep og ulovlig motorferdsel i utmark, blir derfor spesielt alvorlig.
- På tross av stort fokus på bekjempelse av økonomisk- og miljøkriminalitet, forventer ØKOKRIM at den generelle trusselen for økonomisk- og miljøkriminalitet vil øke.

Main findings

- Economic and environmental crime is a much larger challenge than the statistics indicate.
- The trend with increased involvement by organized criminals in economic crime is an addition to the traditional economic crime. The new actors commit economic crime because this is a form of crime with a large potential for gain, little risk of being caught and relatively mild punishment if caught and convicted.
- The use of professional actors has been highlighted as a factor contributing to economic crime for several years. With their help, actors without such competence can perform complicated economic crime, and in that way accumulate funds which can later be utilized for criminal activities.
- Weak transparency attracts crime– a significant amount of economic crime is conducted by criminals who complete transactions and acquire ownership in a non-transparent matter.
- The weak response to economic and environmental crime by the police and justice system contributes to the volume – and treat – of this kind of crime.
- There is an increased threat of Norwegian banks being used both as transit banks to hide the origin of funds, and to store output from foreign criminals.
- Tax-crimes are likely the type of economic crime with the largest volume. The trend with increased organization, implies that it is important to search for the organized in cases which seen alone seems less serious.
- With continued large participation from Norwegian companies, as well as extensive financial support to corruption prone countries, the threat of corruption will likely increase somewhat.
- Within pollution crime, illegal waste handling constitutes the largest threat.
- Physical encroachment of nature and area changes influencing habitat is the most important threat to the species in the Norwegian environment. Illegal actions and motorized traffic in the outfield therefore become especially serious.
- Despite focus on combating economic and environmental crime, ØKOKRIM expects the overall threat of economic and environmental crime to increase.

Innledning

Trussel- og risikovurderingen som ØKOKRIM publiserer annen hvert år er ØKOKRIMs vurdering av truslene innen økonomisk kriminalitet og miljøkriminalitet i Norge. I år presenteres to vurderinger. *Trusselvurderingen* fokuserer på de viktigste truslene og utviklingstrekkene innen økonomisk kriminalitet og miljøkriminalitet. Avslutningsvis presenteres tre områder av norsk økonomi hvor vi mener trusselen for økonomisk kriminalitet og miljøkriminalitet er spesielt stor: finansmarkedet, arbeidsmarkedet og fiskerinæringen. For en gjennomgang av alle lovbruddskategorier henviser vi til *risikovurderingen* som er tilgjengelig på nettsiden www.okokrim.no.

Vurderingene er basert på ØKOKRIMs, politidis- triktenes, kontrollorganers og andres erfaringer med kriminaliteten. Trusselen for både økonomisk krimi- nalitet og miljøkriminalitet er preget av stor grad av

kontinuitet, så mange av utfordringene og truslene ØKOKRIM fremhever i år er de samme som er fremhevet tidligere år. Likevel er det viktige endringer. Og flere av trendene vi har pekt på i tidligere trusselvurderinger, som arbeidsmarkeds kriminalitet, har nå blitt mer synlig.

Målgruppen for ØKOKRIMs trussel- og risikovu- rderinger er foruten ØKOKRIM, politiet og andre kontroll- organer og institusjoner som jobber med økonomisk kriminalitet og miljøkriminalitet. ØKOKRIM bidrar på denne måten med kunnskapsgrunnlag for prioritering og innsats. Med politireformen og – forhåpentligvis en styrking av spesialistmiljøene i politidistriktene – er det enda viktigere enn før å gi en felles oversikt over trusselbildet innen økonomisk kriminalitet og miljø- kriminalitet samt samfunnets sårbarheter for å sikre felles forståelse og innsats mot områder som utgjør en særlig risiko for det norske samfunnet.

Norsk økonomi og trusselen for økonomisk kriminalitet og miljøkriminalitet

Norge er et av de rikeste landene i verden, og hadde i 2013 et prisnivåjustert BNP per innbygger 86 prosent over gjennomsnittet i de 28 EU-landene.¹ Et karakteristisk trekk ved det norske samfunnet er også den relativt jevne fordelingen av inntekten og den store middelklassen. Det gjør Norge til et utsatt land for bedragerier rettet mot privatpersoner og et attraktivt land for arbeidsinnvandring.

Samtidig er Norge en liten åpen økonomi preget av et fåtall store eksportnæringer² og en godt utbygget velferdsstat med finansinstitusjoner med stor tillit. Finanskrise, som fikk store konsekvenser for mange andre økonomier, fikk mindre konsekvens for norsk økonomi og selv med en forventet nedgang i den økonomiske veksten fremover, vil norsk økonomi gjøre det bra relativt sett til mange andre land i Europa. Med

også urolige politiske forhold i flere land forventes Norges økonomiske og politiske stabilitet å føre til at utenlandske aktører i større grad ser på Norge som et attraktivt sted å plassere verdier – både av lovlig og ulovlig opprinnelse.

Disse grunnleggende forholdene ved Norsk økonomi og samfunn legger forutsetningene for den økonomiske kriminaliteten og miljøkriminaliteten i Norge og vil gjøre at trusselen for denne typen kriminalitet vil være stor og kompleks også i de neste årene.

En klar trend på 2000-tallet har vært arbeidsinnvandring fra land i Europa med svakere økonomisk utvikling enn i Norge og en påfølgende utnyttelse av mange av disse arbeiderne i det norske arbeidsmarkedet. Norsk økonomi er preget av en stor tjenesteytende næring – tjenester utgjorde i 2014 over 50 pro-

sent av BNP. Dette er næringer som preges av lavt kompetansekrav og stort prispress. Potensialet for å sysselsette underbetalte arbeidere er derfor stort. Trenden med utnyttning av utenlandske arbeidere har vært sammenfallende med økt utnyttelse av økonomiske strukturer for kriminelle formål av tradisjonelle og organiserte kriminelle, mange med tilknytning til de samme landene i Europa som arbeidsinnvandrerne.

Oljesektoren er den dominerende næringen i Norge i dag – oljevirksomhet utgjorde i 2014 20 prosent av BNP³ og hele 55 prosent av vareeksporten. Oljesektoren er imidlertid preget av et fåtall store aktører og er strengt regulert og kontrollert, noe som antas å begrense mulighetene for økonomisk kriminalitet. Korrupsjon er likevel en utfordring. Fiskeeksport er den største eksportnæringen utenom oljen, og utgjorde i 2014 17 prosent av fastlandseksporten. Dette er en næring med stor konkurranse fra lavkostland som Kina, og prispress her medfører en betydelig trussel for både økonomisk kriminalitet og alvorlig miljøkriminalitet som ulovlig fiske.

Norsk økonomi er preget av store internasjonale bedrifter og tette bånd til utlandet - mange av de største norske bedriftene har også etablert seg i utviklingsland. Dette øker trusselen for alvorlig økonomisk kriminalitet som korrupsjon og skatte- og avgiftsunndragelser. Prispress og konkurranse fra lavkostland bidrar også til at bedrifter tar snarveier og begår alvorlig miljøkriminalitet, som ved avfallshåndtering.

Til tross for den finansielle krisen i 2008 og 2009, har den norske finans- og kapitalnæringen hatt en imponerende vekst. Oslo Børs har stor handel innenfor nisjemarkeder, og er i dag verdens nest største innenfor shipping og verdens største når det gjelder sjømat. Norske banker nyter også stor tillit internasjonalt. Dette er strukturer som kan utnyttes til alvorlig kriminalitet, som overføring av bestikkelsespenger, finansiering av terror, hvitvasking av utbytte fra alvorlig kriminalitet, samt tradisjonell verdipapirkriminalitet.

Et kjennetegn ved den kriminaliteten vi jobber med er at aktørene begår mange ulike typer lovbrudd. En utvikling som vi har sett, og som vi kommer til å se tydeligere i årene som kommer, er også at økonomisk kriminalitet og miljøkriminalitet begås av samme aktører for å maksimere utbyttet. Næringer hvor begge typer kriminalitet kan utføres blir derfor spesielt utsatt for den typen kriminalitet vi diskuterer i denne trusselvurderingen.

1 SSB, BNP per innbygger, prisnivåjustert, 2011–2013, Publisert: 12. desember 2014.

2 Norsk eksport utgjør i dag 38 prosent av BNP. Norge har noen få næringer som hevder seg sterkt i den globale konkurransen, – offshorenæringen, den maritime næringen og sjømatnæringen, viser forskningsprosjektet "Et kunnskapsbasert Norge" fra Handelshøyskolen BI. (<http://forskning.no/market-penger-okonomi/2014/03/oslo-i-verdensklasse-pa-finans>)

3 Inkluderer også sjøfart.

Statistikk

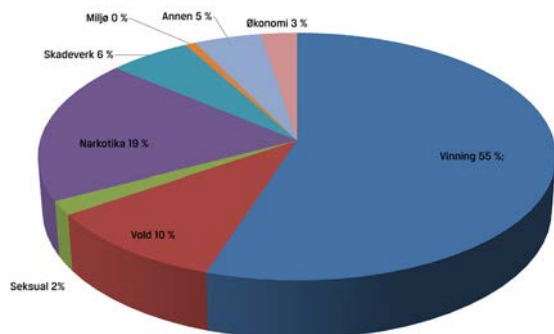
I Politidirektoratets gjennomgang av STRASAK-tallene, som skal gi en oversikt over den anmeldte kriminaliteten i Norge, utgjorde økonomiske forbrytelser kun tre prosent og miljøforbrytelser kun en prosent av de

totale anmeldte forbrytelsene i 2014.⁴

I følge denne statistikken ble 6514 forhold innen økonomisk kriminalitet anmeldt i 2014, noe som er en nedgang på i underkant av tre prosent fra 2013.

Tabell 1: Anmeldt økonomisk kriminalitet 2010-2014, utvalgte undergrupper. Tall fra Politidirektoratets kommenterte STRASAK-tall 2014. Kilde: jus065, Politidirektoratet, Anmeldt kriminalitet og straffesaksbehandling 2014.

	2010	2011	2012	2013	2014	Endring i % 2013-2014	Endring i % 2010-2014
Totalt anmeldt økonomisk kriminalitet	6803	7131	7040	6684	6514	-2,5	-4,2
Pengefalsk	286	259	171	180	187	3,9	-34,6
Grovt underslag	196	154	190	382	441	15,4	125,0
Grovt bedrageri	708	1246	1096	1015	845	-16,7	19,4
Grovt utroskap	79	74	275	134	228	70,1	188,6
Forsikringsbedrageri	192	224	192	123	138	12,2	-28,1
Forbrytelse i gjeldsforhold	843	872	761	688	655	-4,8	-22,3
Korrupsjon	10	46	26	31	8	-74,2	-20,0
Grov korrupsjon	12	61	30	21	16	-23,8	33,3
Bokføringsloven	1020	1139	910	766	873	14,0	-14,4
Regnskapsloven	462	411	290	253	219	-13,4	-52,6
Merverdiavgiftsloven	253	203	267	206	217	5,3	-14,2

Figur 1: Anmeldte forbrytelser, i prosent, etter kriminalitets-type, 2014 (n = 252 993)

Men disse tallene inkluderer ikke alle lovbruddene som ØKOKRIM mener bør inngå i definisjonene av verken økonomisk- eller miljøkriminalitet. Kategorier som verdipapirkriminalitet, trygde- og subsidiebe-

drageri eller simpelt bedrageri er ikke med. Tas de kategoriene med, utgjør økonomisk kriminalitet opp mot 8 prosent av den totale anmeldte kriminaliteten i Norge, ca. 19 000 saker.

Hva er økonomisk kriminalitet?

I denne trusselvurderingen defineres økonomisk kriminalitet slik:

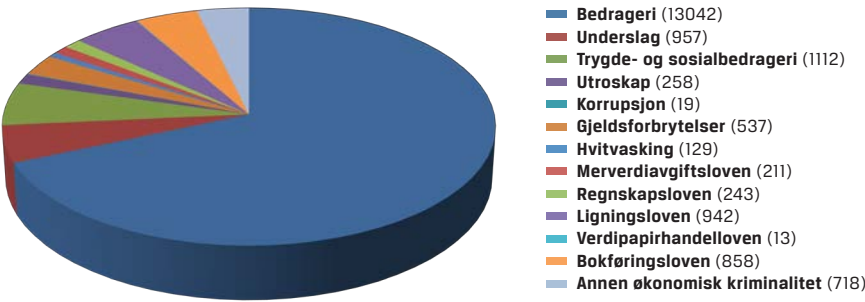
Økonomisk kriminalitet er profitt-motiverte, lovstridige handlinger som ofte begås i tilknytning til en økonomisk virksomhet som er – eller gir seg ut for å være – lovlig.

Selv om noen typer økonomisk kriminalitet, som bedrageri, retter seg mot enkeltindivider, kjennetegnes

denne kriminaliteten ved at den i større grad rammer økonomiske eller ideelle samfunnsinteresser og store organisasjoner som finansinstitusjoner eller industriselskaper. De ordinære individuelle motivene for å anmelde kriminalitet er ofte ikke til stede, noe som gjør det vanskelig å oppdage forbrytelsen. Sakene er som regel kompliserte, og mangler gjerne ytre kjennetegn som klart viser at det er snakk om lovbrudd.

I Sverige defineres økonomisk kriminalitet og skattekriminalitet som «Brott inom företag eller brott som någon begår utanför företag men som får konsekvenser infom centrala ekonomiska system». (Nationella underrättelsecentrets legetsbild av grov organiserad brottslighet 2014-2015). Dette er en bredere definisjon som passer godt for situasjonsbildet i dag med økende multikriminalitet.

Figur 2: Anmeldt økonomisk kriminalitet i 2014, ant. saker i parantes. Kilde: PAL STRASAK, Politidirektoratet, uttrekk juni 2015

Heller ikke for anmeldt miljøkriminalitet gir Politidirektoratets statistikk et dekkende bilde. Mens anmeldte forhold her angis til 1890 i 2014, viser ØKOKRIMs gjennomgang at tallet er vesentlig høyere, 3041 saker med

strafferamme over tre måneder.⁵ 35 prosent av sakene som er anmeldt gjelder brudd på havressursloven, 28 prosent gjelder brudd på arbeidsmiljøloven og 12 prosent gjelder brudd på dyrevelferdsloven.

Tabell 2: Anmeldt miljøkriminalitet 2010–2014.
Kilde: jus065, Politidirektoratet, Anmeldt kriminalitet og straffesaksbehandling 2014.

	2010	2011	2012	2013	2014	Endring 2013–2014	Endring 2010–2014
Totalt anmeldt miljøkriminalitet	6785	6597	6090	6245	6585	5,4	-2,9
Totalt anmeldt miljøkriminalitet (over 3 mnd strafferamme)	6415	6265	5735	5850	6205	6,1	-3,3
Utvalgte hovedstatistikkgrupper (over 3 mnd strafferamme)	3362	3567	3001	2797	3041	8,7	-9,5
Forurensningsloven	360	364	324	322	324	0,6	-10,0
Naturmangfoldsloven	65	76	60	75	93	24,0	43,1
Viltloven	225	213	230	232	239	3,0	6,2
Akvakulturlove	22	21	25	12	24	100,0	9,1
Plan- og bygningsloven	90	55	60	51	55	7,8	-38,9
Havressursloven	1551	1686	1271	1066	1057	-0,8	-31,9
Arbeidsmiljøloven	666	818	769	748	863	15,4	29,6
Kulturminneloven av 9. Juni 1999	23	26	29	17	21	23,5	-8,7
Dyrevelferdsloven av 19.6.2011	360	308	233	274	365	33,2	1,4

Antall anmeldelser reflekterer imidlertid ikke nødvendigvis antallet lovbrudd – det antas at det er store mørketall og antall anmeldelser varierer også med kontrollmyndighetenes innsats. Politiets innbyggerundersøkelse viser at «svindel, bedrageri eller annen økonomisk kriminalitet» anmeldes sjeldnest av kriminaliteten, kun 43 prosent av de som hadde vært utsatt for denne typen kriminalitet anmeldte.⁶ Slik har det vært i en rekke år. Næringslivets Sikkerhetsråds mørketallsundersøkelse viser at mørketallene relatert til IKT-kriminalitet og kriminalitet på internett er vesentlig større og at fra under en halv prosent til under fem prosent anmeldes.⁷

Det er også relativt store endringer fra år til år i den anmeldte kriminaliteten: Anmeldelsene av grovt utro-

skap økte i 2014 med 70 prosent, mens anmeldelsene av korrupsjon gikk ned med 70 prosent. ØKOKRIMs pådømmelser i egne straffesaker viser også at det er store variasjoner fra år til år, men at det likevel er en stabilitet med hensyn til hvilke lovbruddskategorier som pådømmes. I retteføring innen straffelovens kapittel 26, Bedrageri, utroskap og korrupsjon har vært den klart mest anvendte i ØKOKRIMs sakskompleks. I gjennomsnitt ble de anvendt i 29 prosent av rettskraftige lovanvendelser i perioden 2012–2014.

Av de mange tusen anmeldelser politiet mottar årlig innen økonomisk kriminalitet og miljøkriminalitet, er antallsmessig de fleste sakene relativt enkle. Men en mindre del av sakene er store og til dels komplekse.

Figur 3: Rettskraftige lovanvendelser økonomisk kriminalitet ØKOKRIM 2012–2014.

	2012	2013	2014	2012–2014	Andel 2012–2014
Totalt rettskraftige lovanvendelser	25	36	19	80	
Straffeloven kap. 26 Bedrageri, utroskap og korrupsjon	12	33	15	60	29 %
Verdipapirhandelloven	8	6	8	22	11 %
Straffeloven, andre kapitler	3	17	3	23	11 %
Straffeloven kap. 31 Heleri og hvitvasking	4	7	7	18	9 %
Ligningsloven	6	3	8	17	8 %
Bokføringsloven	3	3	4	10	5 %
Regnskapsloven	3	5	2	10	5 %
Merverdiavgiftsloven	1	4	4	9	4 %
Forurensningsloven	1	4	0	5	2 %
Naturmangfoldloven	1	0	3	4	2 %
Plan- og bygningsloven	3	0	0	3	1 %
Andre lover	13	20	6	39	13 %

⁴ Politidirektoratet, Anmeldt kriminalitet og straffesaksbehandling 2014.

⁵ Overtrædelser (forbrytelser og forseelser) med mer enn 3 måneders strafferamme (n = 3041). Svalbardlovgivningen og diverse spesial-lover er utelatt fra denne statistikken (n = 3164).

⁶ Ipsos for Politidirektoratet, Politiets innbyggerundersøkelse 2014.

⁷ NSR, Mørketallsundersøkelse 2014. Antallet tilfeller av piratkopiering estimeres til 2900, mens bare 6 ble anmeldt. Datainnbrudd er estimert til 7300, mens 61 forhold ble anmeldt.

[illegible]

Hvitvasking

Hvitvasking er å sikre utbyttet av straffbare handlinger. Det er nå en spesielt stor trussel at profesjonelle aktører bistår organiserte kriminelle med å hvitvaske utbytte. De bidrar på den måten til at tradisjonelle og organiserte kriminelle kan gå inn i lovlig virksomhet med penger som fremstår som lovlige og kan akkumulere midler de senere kan benytte til kriminelle handlinger. ØKOKRIM har i sine saker også sett en spiraleffekt – at aktører opplever at de enkelt kan hvitvaske midler fører til at de begår nye kriminelle handlinger.

Hvitvasking er i økende grad organisert og planlagt. Internasjonalt ses økt bruk av hvitvaskingsnettverk hvor penger sendes gjennom stråmenn eller lovlige selskaper for å tilsløre midlenes opprinnelse og destinasjon.⁸ Flere land som tidligere fremstod som skatteparadis har blitt presset til åpenhet. Dette fører til at aktører som er avhengige av å hvitvaske utbytte, må velge andre land. Norge er et attraktivt land å plassere penger i, og trusselen for at norske finansinstitusjoner skal bli brukt som transitsted for å legitimere pengestrømmer, og at utbytte fra kriminalitet begått i utlandet skal bli plassert i Norge, er økende. Det er også en trend at penger fra utlandet – gjerne skatteparadis – investeres i større, ulønnsomme eller urealistiske prosjekter. På den måten får kriminelle hvitvasket oppgjøret samtidig som de får kredittverdighet.

Utbytte fra kriminalitet i Norge plasseres gjerne i utlandet. Skal midlene benyttes til forbruk, gjøres det ofte med utenlandske bankkort i Norge. Da unngår

aktørene risikoen med å overføre pengene til en norsk bankkonto de kan knyttes til. I mange miljøer benyttes også nettverk av familiemedlemmer for å hvitvaske. Familiemedlemmer er delaktig i hvitvasking når penger sendes via deres konti og varer kjøpes i deres navn.

Fremdeles benyttes valutasmugling for å hvitvaske penger. Tollvesenet anslår at mellom to og tre milliarder kroner blir smuglet ut av Norge hvert år, og årlig returneres mellom åtte og tolv milliarder norske kroner i kontanter som det ikke kan gjøres rede for, fra utenlandske banker. Hvitvasking skjer imidlertid i økende grad på andre måter enn ved bruk av kontanter, gjerne kamuflert gjennom ulike former for transaksjoner som utad fremstår som reelle, men som i realiteten er fiktive. Fiktive kontrakter, lånedokumenter, verddivurderinger og kvitteringer brukes for å gi inntrykk av at transaksjonen er reell. De samme dokumentene blir gjerne brukt for å få regnskapene til å stemme. Bankremitter har vært brukt i mange av ØKOKRIMs senere hvitvaskingssaker og gjør det vanskeligere å avdekke midlenes opprinnelse. Stadig nye muligheter for betaling, som digitale valutaer og pengeoverføring via internett, samt nye markedsplasser og spillsteder, bidrar til å gjøre det enklere å overføre penger kontantfritt og anonymt, noe som tilsier at trusselen for hvitvasking sannsynligvis vil øke.

⁸ Europol, International money laundering syndicates, 2014.

Skatte- og avgiftskriminalitet

Skatte- og avgiftskriminalitet er sannsynligvis den typen økonomisk kriminalitet som har størst omfang – den rammer i første omgang staten og det er stor sosial aksept for denne type kriminalitet. I en undersøkelse svarte nesten 30 prosent av den norske befolkningen at de synes det er greit å benytte svart arbeid i hjemmet, og 22 prosent at de har benyttet svart arbeid.⁹ Det er stor usikkerhet rundt størrelsen på den svarte økonomien og statens økonomiske tap. Et tall som benyttes er 150 milliarder kroner, men tapet kan være flere ganger større.¹⁰ Rundt halvparten av skattegapet knyttes til svart arbeid.

Skattekriminalitet

Skatteplanlegging kan være i grenseland mellom lovlig og ulovlig aktivitet. Det avdekkes ikke mange saker med ulovlig skatteplanlegging, men de sakene som avdekkes er svært alvorlige og strukturen på norsk næringsliv med mange store internasjonale selskaper

tilsier at reduksjonen av det norske skattefundamentet kan bli stor. Da Skatteetaten undersøkte multinasjonale selskaper i Norge i 2012 og 2013, fant de 14 milliarder kroner som etter etatens mening skulle vært skattlagt.

Internasjonale organisasjoner, blant annet OECD og G-20-landenes ledere, har nå stort fokus på bekjempelse av flytting av skattefundament til lavskatteland, BEPS.¹¹ Dersom disse tiltakene fører frem, vil det på sikt bli vanskeligere for internasjonale selskaper lovlig å unngå å betale skatt. Trusselen for ulovlig flytting av skattefundament vil sannsynligvis vedvare på grunn av de store besparelsene det kan gi bedrifter.

Vi ser også en trend med økende organisert skattekriminalitet hvor enkeltbruddene ikke er så alvorlige, men hvor omfanget og summen utgjør en alvorlig trussel – svart arbeid settes i system, noe som er et fremtredende trekk ved arbeidsmarkeds kriminaliteten. Det er derfor viktig å se etter det organiserte i mindre alvorlige saker.

Det er også et betydelig potensial for skatteunndragelser på områder der skattyterne har mulighet for å få store utbetalinger direkte fra staten, som ordninger med fradrag for kostnader til forskning og utvikling (skattefunn) og refusjon av skatteverdien av leteutgifter i oljesektoren (leterefusjon).

Avgiftskriminalitet

Innkrevningen av avgifter er avhengig av egendeklarering. Dette kan gjøre avgiftskriminalitet vanskelig å oppdage. Trusselen for avgiftskriminalitet vurderes å være høy og økende.

Avgiftssystemet er bygget opp slik at bedrifter som er merverdiavgiftspliktige kan få fradrag for merverdiavgift ved kjøp av varer og tjenester. Det er registrert en økning av antall aktører som urettmessig fradragsfører merverdiavgift. Dette gjøres ved hjelp av fiktive kjøp og salg som dokumenteres ved hjelp av fiktive fakturaer. ØKOKRIM ser at varene og tjenestene som faktureres blir mer abstrakte – det er ikke lenger faktiske varepartier som fraktes rundt, men eksempelvis programvare og klimavoter. Ikke-fysiske varer er vanskeligere å kontrollere enn fysiske, og økt bruk av slike varer som grunnlag for fiktiv fakturering, gjør at trusselen for denne type kriminalitet sannsynligvis vil øke.

Momskaruseller¹², der varer blir fakturert gjennom flere ledd i forskjellige land og i et høyt tempo, er et kjent fenomen innen EU og anses der som en trussel mot merverdiavgiftssystemet og hele velferdsstaten på grunn av de enorme beløpene som unndras. Det

er avdekket nordmenn som aktive stråmenn i slike bedragerisaker. Dette har ikke blitt avdekket i så stor grad i Norge enda, men fremgangsmåten kan vi likevel forvente å se og momskaruseller vurderes å være en trussel også i Norge. Klimavoter er godt egnet for denne typen kriminalitet og har vært brukt i momskaruseller både i EU og Norge.¹³

Avgifter påløper også ved handel med varer internasjonalt. Den største trusselen her kommer fra handelen på internett. En økende andel av handelen omfatter digitale varer som omsettes av globale aktører og betales via nettløsninger. Det gjør overvåking og kontroll av grunnlaget for beregning av avgifter utfordrende. Aktørenes forhold til at denne typen varer er avgiftspliktige antas også å være lavere enn i forhold til tradisjonelle fysiske varer.

Norge utnyttes også som et transittland for varer som har høye tollsatser i EU. Dette er saker hvor store summer avgifter unndras. ØKOKRIM har etterforsket og irtteført flere slike saker, blant annet knyttet til handelen med fisk og mineraloljer.

9 Tall fra en undersøkelse utført av Infact for Boligmappa.no i 2015, gjengitt i VG 03.02.2015 (<http://www.vg.no/forbruker/undersokelse-tre-av-ti-synes-det-er-greit-aa-bruke-svart-arbeid/a/23387137/>).

10 Dette er en beregning gjort på bakgrunn av beregninger fra skatteverket i Sverige som indikerte at den unndratte skatten tilsvarer rundt fem prosent av BNP. For Norge har dette de siste årene utgjort rundt 150 milliarder norske kroner.

11 Omtales internasjonalt som Base Erosion and Profit Shifting (BEPS).

12 Missing Trader Intra-Community (MTIC) Fraud

13 Interpol. Guide to Carbon Trading Crime, 2013.

Korrupsjon

Vi skiller mellom korrupsjon begått i forbindelse med norske bedrifters operasjoner i utlandet og korrupsjon i Norge hvor enkelttilfellene er av mindre omfang, men hvor næringslivsaktører som be går korrupsjon kan ha tilknytning til organisert kriminalitet og hvor det er alvorlig at eksempelvis norske offentlige ansatte blir bestukket.

Korrupsjonen i Norge er ikke strukturell og gjennomgripende: Norge er rangert som et av de land i verden med minst korrupsjon. Korrupsjon er imidlertid vurdert å være et større problem i Norge enn i våre naboland¹⁴ og ulike internasjonale og nasjonale undersøkelser indikerer at rundt 10 prosent av bedriftene i Norge kjenner til korrupsjon.¹⁵ Korrupsjonssakene som har vært ført i Norge har også vært alvorlige – dette er en type kriminalitet som ikke trenger stort omfang for å være en stor trussel. Korrupsjon kan på sikt undergrave både fundamentet for, og finansieringen av, vårt demokratiske velferdssystem.

I EU er det i offentlig sektor mer korrupsjon på regionalt og lokalt nivå. Også i Norge viser flere al-

vorlige saker at mulighetene for korrupsjon utnyttes i kommunesektoren. Også innenfor områdene offentlige anskaffelser og byggetillatelser, samt tilgang til å utnytte naturressurser, vil trusselen for korrupsjon sannsynligvis øke.

PWCs Global Economic Crime Survey for 2014 indikerer at bruk av bestikkelser og korrupsjon har økt på internasjonalt plan. Dette vurderes å være en konsekvens av at det økonomiske tyngdepunktet har forskjøvet seg mot sør og øst og at vestlige selskaper har etablert seg i land med større utbredelse av korrupsjon.¹⁶ Dette samsvarer med vår erfaring – ØKOKRIM har etterforsket og irtteført flere store saker med grov korrupsjon ved etableringer i nye økonomier. Dette er land hvor det er vanskelig å etablere seg og drive forretningsdrift uten å delta i korrupsjonsøkonomien og hvor korrupsjon vil være en stor utfordring i lang tid fremover. Det er bekymringsfullt at også bedrifter med delvis statlig eierskap begår denne typen kriminalitet.

OECD fant i 2014 at 71 % av avdekkede bestikkelser i internasjonale forretningsforhold ble kanalisert via

mellommenn.¹⁷ Vi erfarer at slike mellommenn har blitt mer profesjonelle og ofte bistår en rekke aktører parallelt, i nettverk som gjerne har forgreninger til annen alvorlig kriminalitet. Det er ikke grunn til å tro at dette vil endre seg i tiden fremover.

Norske foretaks bruk av bestikkelser i utlandet har alvorlige konsekvenser – i mange land som er rike på naturressurser, lever store deler av befolkningen i fattigdom, blant annet på grunn av et korrupt styresett. Norge gir nærmere 32 milliarder norske kroner i bistandsmidler årlig til land som gjennomgående er blant de mest korrupte i verden.¹⁸ Både norske foretaks bruk av bestikkelser og bistand til korrupte land kan medføre at vi bidrar til korrupsjon som gir grobunn for sosial uro, væpnede konflikter og andre grunnleggende samfunnsutfordringer.

Det er stort fokus på bekjempelse av korrupsjon internasjonalt. Det har også blitt større bevissthet på anti-korrupsjonsarbeid innad i virksomheter. Både norske bedrifters økte interesse for anti-korrupsjonsarbeid og utarbeidelse av interne anti-korrupsjonsprogram, gjerne som en integrert del av deres Corporate Social Responsibility (CSR)-arbeid, og medias interesse for

korrupsjonssaker, gir viktige forebyggende effekter. Mye tyder imidlertid på at de viktigste årsakene til korrupsjon ikke er uvitenhet, men grådighet og liten risiko for å bli tatt. Korrupsjon er en bevisst handling, ikke noe bedrifter og offentlige ansatte blir utsatt for. Med fortsatt stor deltakelse fra norsk næringsliv i, og stor bistand til, korrupsjonsutsatte land vil sannsynligvis trusselen for korrupsjon øke noe. Stadig mer sofistikert korrupsjon blir også stadig vanskeligere å avdekke gjennom kontrollrutiner innad i selskaper.

¹⁴ På Transparency International sin korrupsjonsindeks i 2014 ble Danmark rangert som nr. 1, Finland som nr. 3, Sverige som nr. 4 og Norge som nr. 5.

¹⁵ En rapport fra EU-kommisjonen (EU Anti-Corruption Report avgitt 3. februar 2014) slår fast at omfanget av korrupsjon i EU er stort. 4 av 10 bedrifter svarer at de opplever korrupsjon som et hinder for å drive forretningsvirksomhet, men både i Sverige og i Danmark – som er mer sammenlignbare land – er dette tallet vesentlig lavere, henholdsvis 12 og 4 prosent. I Norge viser Næringslivets Sikkerhetsråds KRISINOs rapport for 2013 at 9 prosent av virksomhetene kjenner til korrupsjon i egen bransje, et tall som har vært stabilt siden 2008.

¹⁶ PWC, Economic crime: A threat to business globally: Global Economic Crime Survey 2014. Undersøkelsen viser at bestikkelser og korrupsjon har økt med 13 prosent siden sist undersøkelse.

¹⁷ OECD. An analysis of the Crime of Bribery of Foreign Public Officials, 2014

¹⁸ Norad.no – tall for 2014.

Bedrageri rettet mot private og bedrifter

Bedrageri er utbredt og har store konsekvenser for de enkelte som blir rammet. Både privatpersoner og bedrifter lider store tap. Deler av profitten fra bedrageri benyttes til å finansiere organisert kriminalitet. Politidistriktene fremhever denne kriminalitetsformen som en stor og økende trussel.

Når det gjelder bedrageri mot bedrifter, er faktura- og katalogbedrageri en stabil, men stor trussel. I Norge har vi ikke oversikt over hvor stort dette problemet er, men i Sverige har Svensk Handel anslått at det svindles for 1,2 milliarder på denne måten.¹⁹ Bedrageri mot finansinstitusjoner (også omtalt som lånebedragerier) er en kriminalitetsform der det er avdekket store saker i de seneste år. ØKOKRIM har i de siste årene etterforsket og irettesført over 20 grove bedragerier av denne typen, alle i millionklassen og noen over titalls millioner. Det er vanskelig å anslå omfanget av denne type kriminalitet, men trenden synes ikke avtakende. Man ser i disse sakene en utstrakt bruk av stråmenn samt bistand fra profesjonelle medhjelpere, herunder advokater.

Størstedelen av bedrageri rettet mot privatpersoner begås via internett. Dette er del av en internasjonal trend hvor kriminalitet, også bedragerier, i større grad begås via internett. Såkalt «datingbedrageri» har det største beløpsmessige omfang, og trusselen er sannsynligvis økende. I 2014 fikk ØKOKRIM melding om 173 nordmenn som var utsatt for datingbedrageri. De sendte til sammen 210 millioner kroner til bedragere med opprinnelse i Vest-Afrika. Dette er imidlertid bare de sakene ØKOKRIM har kjennskap til, totalsummen

antas å være betydelig større. Det er også et problem at personer som er lurt inn i datingbedrageri utnyttes for å hvitvaske penger for bedrageren. En annen utbredt kategori er aksjeinvesteringsbedragerier. Hoveddelen av disse pengene overføres til land i Asia. ØKOKRIM erfarer at private som blir bedratt i denne typen bedragerier kan begå annen økonomisk kriminalitet, som grovt utroskap.

Antall anmeldte bedrageri har gått noe ned i Norge. Men annen informasjon om bedrageri og den internasjonale trenden peker i motsatt retning. Når private aktører bedras er oppdagelsesrisikoen relativt stor. Men det er likevel forholdsmessig få anmeldelser: Bedrageri (og kriminalitet generelt) på nettet anmeldes sjeldent. De fleste som blir utsatt for id-bedrageri eller bankbedrageri går til banken – ikke politiet. Dette ses også internasjonalt, i en rapport fra 2008 ble det i Canada estimert at 95 prosent av ofrene for svindel via internett, telefon etc. ikke anmelder.²⁰ Årsaken til dette er troligvis at fornærmede erfarer at sakene som anmeldes i stor grad henlegges.

Antall anmeldelser av bedrageri sier derfor lite om omfanget av kriminaliteten, som sannsynligvis er langt større: NSR anslår i sin mørketallsundersøkelse at det ble utført 33 000 tilfeller av dataskadeverk og – bedrageri, inkludert misbruk av kredittkort på nett. Bare 143 tilfeller ble meldt til politiet.²¹ Det lave antallet anmeldelser og politiets henleggelse har over tid vist kriminelle aktører at dette er en god forretningsmetode og dermed bidratt til at trusselen fra denne typen kriminalitet sannsynligvis vil øke.

¹⁹ Svensk Handel, Se opp for falske fakturor, 2011-07-05.

²⁰ FINTRAC, Mass Marketing Fraud: Money Laundering Methods and Techniques, January 2015.

²¹ NSR, Mørketallsundersøkelsen 2012.

Miljøkriminalitet

Lovlige inngrep utgjør den største trusselen mot vår natur og vårt naturmangfold. Siden kriminalitet kommer på toppen av de lovlige inngrepene, kan relativt begrensede overtredelser få store konsekvenser. Manglende evne til å se konsekvensen og alvorligheten i små overtredelser bidrar sannsynligvis til å øke trusselen.

Ulovlig avfallshåndtering vurderes å være den største trusselen innenfor forurensningskriminalitet. Både nasjonal håndtering og grensekryssende transport av avfall er en utfordring og det er observert en utvikling mot at kriminelle tar større del i denne næringen. Europol vurderer at dersom ikke tiltak settes inn, vil den ulovlige handelen med e-avfall vokse dramatisk i den nærmeste fremtid og bli på nivå med narkotikahandel.²² Økt ilandtakning av farlig avfall fra petroleumsvirksomheten offshore øker trusselen for forurensning fra avfallshåndtering.

En annen stor miljøtrussel er såkalte diffuse utslipp. Det er stadig flere farlige kjemikalier i omløp og de farligste miljøgiftene brytes ikke ned i naturen. Dette er også et grenseområde mellom lovlig og ulovlig virksomhet. Nye kjemikalier tas ofte i bruk og selges til privatpersoner i dagligdagse produkter, som elektronikk, husholdningsartikler og leker før man finner ut at de er skadelige for miljø og mennesker og må klassifiseres som miljøgifter og forbyes i produkter. Effekten av forurensningsbelastningen er dårlig forstått, og cocktaileffekten, det vil si hvordan stoffene virker i kombinasjon med hverandre, er spesielt bekymringsfull.

Fysiske naturinngrep og arealendringer som påvirker habitat er den viktigste trusselen mot artene i norsk natur. Ulovlige inngrep og ulovlig motorferdsel i utmark, spesielt barmarkskjøring, blir derfor spesielt

alvorlig. Krypskyting og ulovlig jakt er også et problem over hele landet, og det er sannsynlig at flere ulver har blitt avlivet ulovlig de siste årene. Økt kriminalitet i akvakulturnæringen, som unnlatt rapportering og unnlattelse av å iverksette tiltak mot lakselus, vurderes også å forbli en alvorlig trussel fremover.

Ulovlig handel med kunst og kulturminner anses internasjonalt som en voksende utfordring. Uerstatelige kulturgjenstander av unik historisk betydning stjeles fra museer, eller plyndres fra arkeologiske utgravningssteder før de smugles over grensene for omsetning i Europa og andre steder. Den økonomiske vinningen fra slikt salg er, sammen med olje- og menneskehandel, de viktigste finansieringskildene for IS og Al-Qaida.²³ Økt Internett-handel bidrar også til økte muligheter for å forflytte kunst og kulturminneobjekter over nasjonale grenser og til at sannsynligheten for denne type kriminalitet øker også i Norge.

Ulovlig handel med truede arter er også et økende problem og den tredje største illegale handelen internasjonalt.²⁴ Innførsel av fremmede arter og spredning av slike til stadig nye områder, er en økende trussel mot norske økosystemer.

ØKOKRIM frykter en utvikling hvor forvaltningen ikke anmelder miljøkriminalitetssaker fordi politiet ikke etterforsker dem.

²³ Europol. Exploring tomorrow's organised crime, 2015.

²³ <https://www.regjeringen.no/nb/aktuelt/appell.kulturminner/id2401024/>.

²⁴ Miljødirektoratet. Handelen med truede arter reguleres i CITES-konvensjonen, Miljøkrim 2/2014.

Faktorer som bidrar til å øke trusselen for økonomisk kriminalitet og miljøkriminalitet

Når vi analyserer utviklingen innen ulike lovbruddskategorier, ser vi at det i mange tilfeller er de samme faktorene som bidrar til utbredelsen og trusselen for denne kriminaliteten. «Fraud triangle» er en ofte brukt tilnærmingen til hvorfor aktører begår økonomisk kriminalitet. Her vektlegges tre hovedelementer: motivasjon, mulighet og rasjonalisering.

Motivasjon er incentivet en aktør har til å begå kriminelle handlinger. *Muligheten* er mulighetsrommet til å begå kriminaliteten uten å bli tatt vurdert fra lovbyterens side. *Rasjonaliseringen* er lovbyterens forklaring på hvorfor hans handlinger er i tråd med sosiale standarder.

ØKOKRIM har i tidligere trusselvurderinger drøftet aktørers *motiver* for å begå økonomisk kriminalitet. Vinning/økonomisk fortjeneste er som oftest det overordnede målet for denne typen kriminelle handlinger. Motivasjonen om vinning fører både til at profesjonelle kriminelle aktører utfører organisert økonomisk kriminalitet, og at andre aktører misbruker tilfeldige muligheter til å berike seg selv.²⁵

I år presenteres tre faktorer som har stor betydning for aktørers *mulighet* for å utføre økonomisk kriminalitet.

²⁵ Se ØKOKRIMs trusselvurdering 2013-2014

Profesjonelle medhjelpere

Det har vært en trend over lengre tid at kriminelle benytter seg av profesjonelle aktører for å tilrettelegge for både kriminelle handlinger og for handlinger som er i randsonen mellom kriminalitet og en ekstrem fortolkning av regelverket til egen fordel. Innen økonomisk kriminalitet ser vi ofte at kompetansen til profesjonelle aktører, som regnskapsførere, revisorer, meglere og advokater, er nødvendig for å begå lovbrudd. Men også andre profesjonelle aktører benyttes for å fasilitere kriminalitet, som leger for å sykmelde ansatte ved organisert trygdebedrageri. I ØKOKRIMs saker er det i dag unormalt at det ikke er profesjonelle medhjelpere involvert.

Innen hvitvasking har bruken av profesjonelle aktører og organiserte hvitvaskingsnettverk blitt mer utbredt i Europa og i de andre Nordiske landene.²⁶ FATF har fremhevet at kriminelle søker bistand fra advokater for å utføre transaksjoner og for annen juridisk bistand de har behov for i relasjon til hvitvasking og terrorfinansiering og advarer om at advokater er sårbare for å bli misbrukt i så henseende.²⁷ Også i grove bedragerisaker ser vi en utstrakt bruk av stråmenn og bistand fra profesjonelle medhjelpere.

Bruken av profesjonelle aktører, som advokater, revisorer og takstmenn for å tilsløre midlenes opprinnelse, skape legitimitet og gi råd om plassering fremstår som økende også i ØKOKRIMs saker. Det er

flere eksempler på at advokater aktivt bidrar til klienters utøvelse av kriminalitet, og at klientkonti benyttes til å skjule utbytte fra straffbare handlinger. Vi har også flere tilfeller hvor advokater har frontet eiendomshandler, og dermed bidratt aktivt til å gi transaksjonene seriositet samtidig som de kriminelles reelle befatning med opplegget har blitt kamuflert. Andre forhold advokater har blitt benyttet til, er å bekrefte egenkapital, inneha proforma eierskap av eiendeler for kriminelle og i et tilfelle utførte en advokat personlig valutasmugling for en klient. I ØKOKRIM-saker er to advokater de siste årene idømt lange fengselsstraffer for sin medvirkning, og to advokater er under etterforskning for tilsvarende forhold.

Involveringen fra slike aktører varierer fra bistand til klienter, til å være delaktig i planleggingen og utføringen av selve kriminaliteten.

Bruk av profesjonelle medhjelpere fører til at det utvikles kompliserte forretningsstrukturer og avtaler, noe som bidrar til at både kontroll og etterforskning blir mer ressurskrevende. Profesjonelle aktører muliggjør at også kriminelle aktører uten bransjekompetanse kan utføre komplekse investeringer og hvitvaskings-handlinger.

²⁶ Europol. International money laundering syndicates, 2014.

²⁷ FATF, Money Laundering and Terrorist Financing Vulnerabilities of Legal Professionals, 2013.

Begrensninger i adgangen til informasjon om eierskap og transaksjoner

Mye av den alvorlige økonomiske kriminaliteten kamufleres ved at lovbrysterne gjennomfører transaksjoner og tar eierskap på en ikke-transparent måte. Adgangen til informasjon om eierskap og transaksjoner har stor betydning for innsatsen mot kriminaliteten. Problemet med manglende adgang til informasjon om reelle eiere er identifisert som den største utfordringen for bekjempelsen av økonomisk kriminalitet og illegale pengestrømmer av OECD.²⁸ Dette er også en utfordring for pressen og journalister. Nedenfor pekes på noen begrensninger vi ser i forhold til manglende transparens.

Informasjon om norske *eiere* i norske aksjeselskaper er i utgangspunktet noe myndighetene har enkel adgang til gjennom offentlig tilgjengelige registre. Men ordningen med forvalterregistrering, som i utstrakt grad benyttes av utenlandske investorer, begrenser adgangen til informasjon om utenlandske eiere.²⁹ Både selskaper og offentlige myndigheter kan kreve at forvalter oppgir hvem som eier de aktuelle aksjene. Men det tar i praksis lang tid å få svar på slike forespørsler,

og erfaringen er at svaret kan bestå i navnet på nok et selskap med skjulte eiere eller et nytt forvalternavn.

Mye av risikokapitalen i norsk næringsliv er utenlandsk og offentligheten har dermed i realiteten begrenset adgang til informasjon om mye av eierskapet i store norske selskaper.³⁰ Det er også grunn til å anta at også norske aktører som ønsker å skjule seg, benytter forvalterregistrering av aksjer. Det er ulovlig, men like vanskelig å avdekke som det er å avdekke reell eier bak flere lag med selskaper og truster.

Begrenset tilgang til informasjon om reelle eiere utgjør også en utfordring for bekjempelsen av hvitvasking. Et sentralt element av hvitvaskingsregimet er at banker plikter å gjennomføre kundekontroll ved etablering av kundeforhold. Er kunden et selskap, omfatter kundekontrollen også bekreftelse av identiteten til reelle rettighetshavere. Hvordan bankene foretar denne kontrollen, varierer.

I tillegg til områder med svak transparens med hensyn til eierskap, finnes det områder hvor *penge-*

transaksjoner ikke kan etterspores. Ett slikt område er transaksjoner som går gjennom advokaters klientkonti. Advokatens sterke taushetsplikt innebærer at hverken offentlige kontrollorganer eller politiet har tilgang til opplysninger fra advokater som omfattes av plikten. Høyesterett har avklart at denne taushetsplikten også omfatter pengeoverføringer som skjer som en integrert del av en advokats egentlige advokatvirksomhet, og at også navnet på advokatens klient er vernet.³¹ I praksis kan dermed en kriminell aktør sette en effektiv stopper for politiets pengesporsetterforskning ved å sørge for at en transaksjon inngår som del av et advokatoppdrag. Det er på det rene at dette forekommer. Og det er grunn til å anta at lovbrøtere søker seg til slike overføringskanaler.

Ved hvitvasking søkes pengeoverføringsmetoder som ikke kan etterspores. Det opprettes også stadig nye muligheter for betaling og pengeoverføring på internett, samt nye markedsplasser og spillsteder, hvor penger kan overføres enkelt og anonymt. Digitale valutaer, som Bitcoin, gir også stor grad av anonymitet ved pengetransaksjoner. Digitale valutaer er ikke utstedt, eller garantert av noen lands sentralbanker, men et desentralisert system som muliggjør bytte av verdier. Det benyttes også forhåndsbetalte og utenlandske betalingskort og fiktive selskaper og fakturaer for å

tilsløre reelt eierskap og transaksjoner. Selskapene som utsteder fakturaene er ofte frontet av ressurs-svake personer med rusproblemer eller av utenlandske personer med falsk identitet.

Oppsummert er det i dagens norske regime gode muligheter for den som ønsker å hindre innsyn i eierskap og transaksjoner. Det er liten tvil om at disse mulighetene benyttes av aktører som begår økonomisk kriminalitet. Det er grunnlag for å si at kunnskap om at disse mulighetene finnes i seg selv virker forsterkende på tilbøyeligheten til å begå økonomisk kriminalitet.

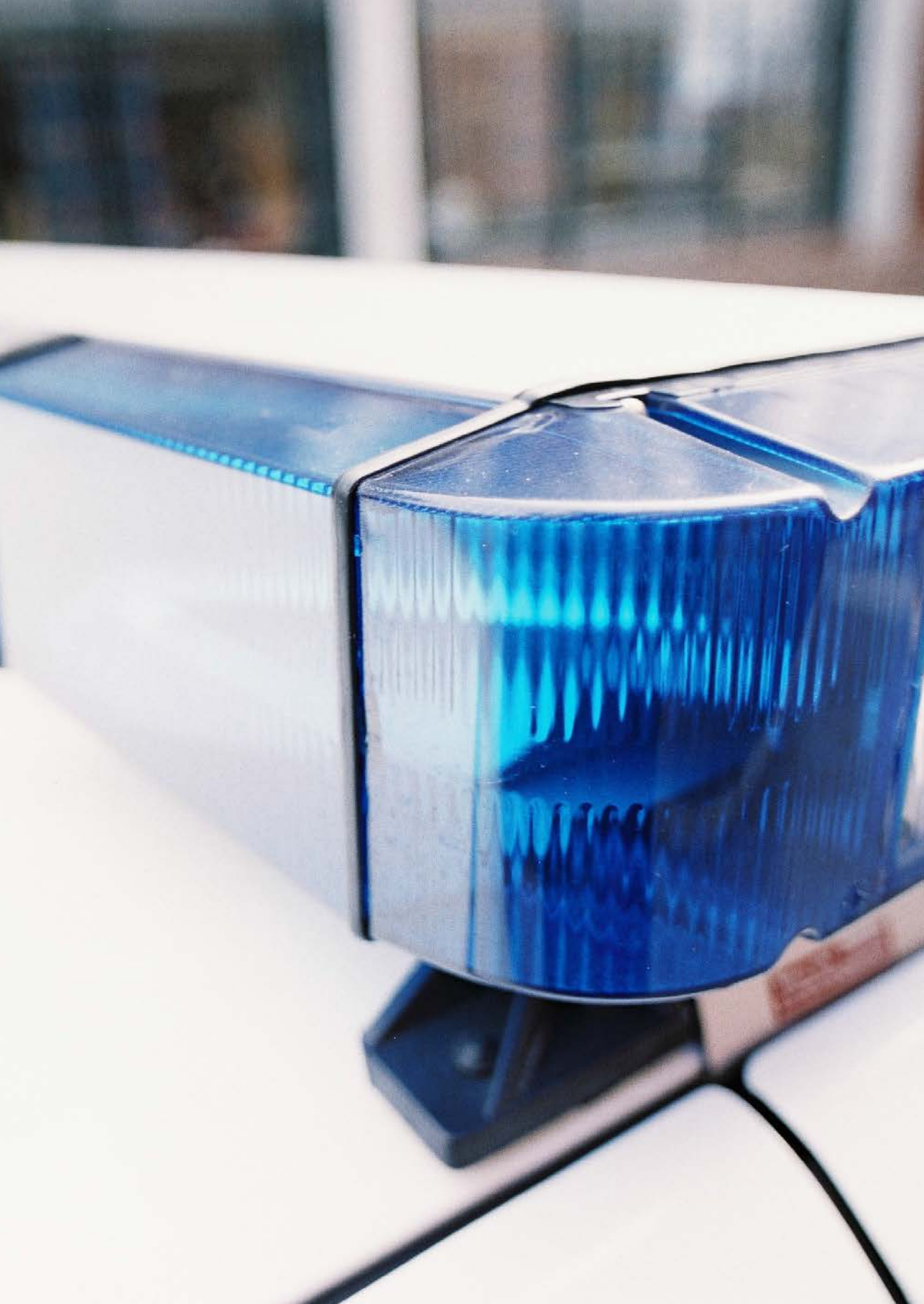
Både med hensyn til reelle eiere og aksjeeieres klientkonti er det foreslått regelendringer som kan bedre tilgangen til informasjon. Men disse endringene vil ikke få virkning frem til og med 2016.

28 OECD, *Illicit Financial Flows from Developing Countries: Measuring* OECD responses, 2013.

29 Forvalterregistrering muliggjør at utenlandske aksjeeiere i noterte norske selskaper har adgang etter asal § 4-10 til å registrere seg ved sin forvalter i stedet for seg selv. Med utenlandske aksjeeiere menes både utenlandske selskaper og utenlandske personer som ikke er bosatt i Norge.

30 I 2014 var samlet verdi av verdipapirer registrert i VPS på 4.581 mrd NOK; av disse var verdier for 1.419 mrd NOK registrert på utlendinger. Av disse igjen utgjorde aksjer 755 mrd. Av disse er ca 50 prosent forvalterregistrert.

31 HR-2010-02212-A, sak nr. 2010/1115.

Politiet og påtalemyndighetenes respons

Politi- og påtalemyndighetens innsats mot økonomisk kriminalitet og miljøkriminalitet må ses i sammenheng med andre aktørers, ikke minst kontrolletatenes, virksomhet. Men selv om andre står for en del av innsatsen, er det avgjørende at en del saker ender med illeggelse av straffereaksjoner (bøter eller fengsel). Blir responsen for svak i forhold til den kjente kriminaliteten, utgjør dette i seg selv en driver for lovbrudd.

Alvorlig økonomisk- og miljøkriminalitet, er en nasjonalt prioritert lovbruddskategori³², men den er prioritert på linje med en rekke andre alvorlige lovbruddsformer. I praksis henlegges hvert år et ganske stort antall anmeldelser om alvorlig økonomisk kriminalitet, eller etterforskningen begrenses til formallovbrudd og andre sider av sakene som krever begrensede etterforskningsressurser.

Politiets evne til å respondere er preget av den organiseringen, styringen og ressursinnsatsen vi har i dag. De fleste saker innen økonomisk kriminalitet og miljøkriminalitet etterforskes i politidistriktene. ØKO-KRIM håndterer et mindre antall, riktignok alvorlige og kompliserte, saker. Rapportering tyder på at politidistriktene gjennomgående har for liten kapasitet til å etterforske økonomisk kriminalitet og miljøkriminalitet og at innen enkelte lovbruddskategorier blir saker nærmest rutinemessig henlagt. I tillegg fører forhåndskontakt mellom kontrolletater og politiet til at en del mulige straffbare forhold ikke anmeldes, fordi det ikke er utsikt til at politiet vil ha kapasitet til å etterforske sakene. Risikoen for å bli tatt er for lav, og politiet og påtalemyndighetenes oppfølging utgjør en flaskehals i kjedeinnsatsen for å avdekke og reagere

mot økonomisk kriminalitet.

Det er svak overordnet styring og koordinering av politiets samlede innsats mot økonomisk kriminalitet og miljøkriminalitet. Dette gir varierende resultatoppnåelse og fører til at kriminalitetsformene i praksis prioriteres ned. Svak koordinering mellom politidistrikter vanskeliggjør også etterforskning hvor lovbruddene skjer i flere politidistrikt, eksempelvis bedragerier. Her er enkeltsakene små og blir henlagt, men dersom saker fra forskjellige deler av landet hadde blitt sett i sammenheng, hadde alvorligheten blitt åpenbar.³³

Dagens utfordring med arbeidsmarkeds kriminalitet viser hvordan tradisjonelle organiserte kriminelle har beveget seg over mot økonomisk kriminalitet som følge av at kontroll, etterforskning, irettføring og straff over tid har vært for svak – samtidig som mulighetene for profitt er store.

I sum innebærer dette at det er grunn til å anta at den allmenne oppfatningen av politi- og påtalemyndighetens responsevne mot økonomisk kriminalitet og miljøkriminalitet er begrenset og at avdekkingsrisikoen og risikoen for en straffesanksjon som står i forhold til lovbruddene er så lav at en kost-nytte-vurdering, ikke avskrekker potensielle lovbrutere fra å begå økonomisk kriminalitet eller miljøkriminalitet slik det er ønskelig at allmennprevensjonen skal virke.³⁴ Dette har vært situasjonen over en rekke år. Politi- og påtalemyndighetenes begrensede respons på økonomisk kriminalitet og miljøkriminalitet bidrar slik sett i seg selv til at utbredelsen og trusselen for denne type kriminalitet øker.

³² Ref. riksadvokatens årlige mål- og prioriteringsrundskriv.

³³ I Sverige opprettet politiet derfor et nasjonalt bedragerisenter, ref. Polisens rapport om organiserad brottslighet 2015.

³⁴ Jf. blant annet Riksrevisjonens undersøkelse av myndighetenes innsats mot økonomisk kriminalitet 2009.

Trusselbildet i tre næringer og markeder

Kriminaliteten preges i stadig større grad av at mange ulike former for lovbrudd begås av samme aktører, eller nettverk, for å maksimere den økonomiske profitten. I mange tilfeller må også flere lovbrudd begås for å kunne utføre primærkriminaliteten – fiktive fakturaer og forfalsket bokføring er eksempler på dette. Dette

gjøres gjerne på en organisert måte.

ØKOKRIM velger i årets trusselvurdering å presentere tre områder/næringer som er viktige for norsk økonomi hvor vi ser at slik organisert tilnærming til kriminalitet er en spesielt stor trussel.

Økonomisk kriminalitet i finansmarkedet³⁵ – finansmarkeds kriminalitet

Finansmarkedet har en svært viktig samfunnsøkonomisk funksjon; et velfungerende finansmarked er avgjørende blant annet for at næringslivet kan få tilgang til konkurransedyktig kapital og derved skape økonomisk vekst og sysselsetting. Finansmarkedet er imidlertid avhengig av tillit. Hvis investorer skal være villig til eksempelvis å skyte midler inn i et selskap ved en emisjon, må de ha tillit til at de betaler en riktig pris for aksjene, og at de senere vil kunne selge aksjene i markedet til en riktig pris. Ethvert element som forstyrrer markedsmekanismene, som kriminalitet, vil øke risikoen ved investeringen – og dermed svekke viljen til å skyte inn midler.

I 2014 var den totale forvaltningskapitalen i norske finansielle foretak på om lag 10 783 milliarder norske

kroner. Verdipapirfond og andre finansielle foretak forvaltet 1 509 milliarder.³⁶ Et så stort marked tiltrekker seg kriminelle aktører, og ØKOKRIM ser at finansmarkedet er godt egnet for å bli utnyttet av kriminelle aktører.

Finansmarkeds kriminalitet er fellesbetegnelsen på all økonomisk kriminalitet knyttet til aktiviteten i finansmarkedet³⁷. Dette omfatter tradisjonell verdipapirkriminalitet og andre kriminelles utnyttelse av dette markedet til eksempelvis å kamuflere og hvitvaske midler.

Lovgivningen som regulerer finansmarkedene har blitt harmonisert med europeisk lovgivning.³⁸ Med det ble investeringstjenester konsesjonspliktige og Oslo Børs sitt monopol på omsetning av verdipapir ble opphevet. Dette har ført til fremvekst av alternative

markeds plasser og økt konkurranse, men også til at de etablerte kontrollmekanismene i finansmarkedet kontrollerer en mindre del av markedet. En stadig mindre del av handlene gjennomføres via Oslo Børs, eksempelvis har utstedelsen av høyrenteobligasjoner, som i stor grad omsettes innad i meglerhusene, økt. Forvalterkonti kan også benyttes for skjule reelt eierskap til kontanter og aksjer. Kontrollarbeidet vanskeliggjøres også når verdipapir notert i et land, omsettes i et annet.

Dette har gjort finansmarkedene spesielt egnet for hvitvasking og for å skjule kriminell aktivitet. Det er lite kunnskap om omfanget av kriminalitet i det norske finansmarkedet, men det er på det rene at dette er et markedet som er egnet for å bli utnyttet av kriminelle aktører. Det store antallet transaksjoner gjør at enkelttransaksjoner ikke står frem i mengden, og at oppdagelsesrisikoen blir liten. Bare på Oslo Børs ble det de første fire månedene av 2015 i gjennomsnitt gjennomført 116 179 handler hver dag.³⁹

I en omfattende studie av holdninger og omfang av kriminalitet i finansnæringen i New York og London i 2015, svarte hele 47 prosent av respondentene at de tror at deres konkurrenter har deltatt i uetiske eller ulovlige aktiviteter for å få konkurransefortrinn.⁴⁰

Undersøkelsen er ikke direkte overførbart til norsk finansbransje (det finnes ingen tilsvarende norsk undersøkelse). Men bransjen er utpreget internasjonal, og undersøkelsen indikerer at den er preget av en høy lovbruddsrisiko.

Det har også blitt økt fokus på bankers fasilitering av hvitvasking og skattekriminalitet etter blant annet avsløring av omfattende slik virksomhet i den britisk-kinesiske storbanken HSBC, hvor også mange aktører med tilknytning til Norge har hatt midler.

Kriminelle aktører tiltrekkes til det unoterte verdipapirmarkedet. Denne delen av finansmarkedet har gått fra å være en arena for hvitsnippkriminalitet til også å bli en arena for organisert kriminalitet. ØKOKRIM vurderer det som sannsynlig at det foregår samarbeid mellom tradisjonelle organiserte kriminelle miljøer og enkelte sentralt posisjonerte aktører i finansmarkedet. Samtidig fortsetter tradisjonell verdipapirkriminalitet med innsidehandel og markedsmanipulasjon å utgjøre en trussel og vi har sett at uformelle grupperinger i norsk finansliv samarbeider både på ad-hoc basis og i mer faste konstellasjoner for å begå markedsmissbruk. Det foregår også sannsynligvis omfattende skatteunndragelser ved å oppgi feil verddivurdering av verdipapirer.

³⁵ Finans Norge definerer Finansmarkedet slik: «Finansmarkedet er en betegnelse som benyttes for markedet for omsetning av finansielle eiendeler og forpliktelser» og kapitalmarkedet slik: «Kapitalmarkedet er en del av finansmarkedet og har som oppgave å fremskaffe kapital og omplussere risiko».

³⁶ SSB, Oversiktstabell over finansielle foretak per 31. desember (SÅ 452), 28.05.2015.

³⁷ Dette inkluderer noterte og unoterte verdipapirer og de uregulerte markedene.

³⁸ Markets in Financial Instruments Directive (MiFID) som er EUs regelverk for investeringstjenester. Verdipapirmarkedsdirektivet som ble gjennomført i Norge gjennom verdipapirhandelloven i 2007 regulerer bankers og verdipapirforetaks investeringstjenester. Med det ble investeringstjenester konsesjonspiktig og Oslo Børs sitt monopol på omsetning av verdipapir ble opphevet.

³⁹ <http://www.oslobors.no/Oslo-Boers/Om-Oslo-Boers/Nyheter-fra-Oslo-Boers/Kraftig-vekst-i-aksjehandelen>, 29.05.2015.

⁴⁰ Labaton Sucharow. The Street, The Bull and The Crisis: A Survey of the US and UK Financial Services Industry, 2015. På spørsmål om de tror at kollegaene har deltatt i tilsvarende aktiviteter, svarer imidlertid bare 23 prosent bekreftende.

Økonomisk kriminalitet i deler av arbeidsmarkedet – arbeidsmarkeds kriminalitet

Vi har over tid sett en uønsket utvikling med økt økonomisk kriminalitet og miljøkriminalitet inkludert økt utnyttning av sårbare utenlandske arbeidere i de delene av arbeidsmarkedet som er preget av stor andel ufaglært arbeidskraft og stor kontantomsetning.

Med EØS-avtalen ble Norge del av det felles europeiske arbeidsmarkedet med «fri flyt» av arbeidskraft. Særlig inkluderingen av ti nye land fra Øst-Europa og Balkan i unionen i 2004, har ført til en betydelig tilstrømming av arbeidstakere til det norske arbeidsmarkedet. Det antas at vi nå har ca. 250 000 arbeidsinnvandrere i Norge, noe som utgjør ca. 10 prosent av tilbudet av arbeidskraft.⁴¹ Tross reduserte forventninger til den økonomiske veksten i Norge, forventes en videre tilstrømming av utenlandske arbeidere til landet.

En stor andel av de utenlandske arbeidstakerne kommer fra land med betydelig dårligere lønns- og arbeidsvilkår enn på det norske arbeidsmarkedet, og man ser en tendens til omfattende og systematiske brudd på arbeidsmiljøloven og allmenngjøringsloven i deler av det norske arbeidsmarkedet som benytter slike arbeidere, blant annet innen bygningsbransjen, renholdsbransjen og deler av landbruksnæringen. I de mest alvorlige sakene rapporteres det også om grov utnyttelse av sårbare arbeidere, men i flertallet av

tilfellene er de utenlandske arbeiderne relativt fornøyd med forholdene.

Den økte trusselen knyttet til organisert økonomisk kriminalitet og utnyttelse av utenlandske arbeidere i det norske arbeidsmarkedet ble påpekt allerede i 2011.⁴² I dag benyttes benevnelsene arbeidsmarkeds kriminalitet⁴³ og arbeidslivskriminalitet⁴⁴ om denne samfunnsutfordringen.

Arbeidsmarkeds kriminalitet er organisert utnyttning av mennesker og våre økonomiske strukturer for å oppnå økt profitt. Skatte- og avgiftskriminalitet er hovedkilden til økonomisk utbytte og erfaringsmessig ender mange av sakene med å bli iretteført nettopp som skatte- og avgiftssaker. For å maksimere utbytte begås også andre typer økonomisk kriminalitet i samme virksomhet, som trygdebedrageri, som ofte er organisert og gjennomføres i samarbeid mellom arbeidsgiver og arbeidstaker. I de grove sakene rapporteres det at enkeltpersoner arbeider svart samtidig som de mottar stønader fra NAV, eller basert på fiktive arbeidsforhold.

Muligheten for stor profitt, lav oppdagelsesrisiko og lave straffer for de som blir tatt for denne type kriminalitet over lang tid har ført til at dette markedet nå også blir utnyttet av tradisjonelle kriminelle aktører som etablerer næringsvirksomhet. Dette er aktører som kom-

mer i tillegg til de tradisjonelle økonomiske kriminelle.

Det er en utfordring at virksomhetene som ønsker å utnytte systemet er tilpasningsdyktige og ofte utnytter svakheter i regelverket til å skjule at de driver ulovlig. En stor del av arbeidsmarkeds kriminaliteten finner sted fordi norske privatpersoner, næringslivsaktører og det offentlige (gjennom anskaffelser) er langt mer opptatt av pris enn av seriøsitet. Også store og veletablerte virksomheter bidrar til denne kriminaliteten.

Det synes også å være økt organisering rundt utnyttelsen av arbeidstakere, som spenner fra svart arbeid, til sosial dumping, og i de mest alvorlige tilfellene menneskehandel. Sosial dumping dreier seg om utnyttning av utenlandsk arbeidskraft hvor lønns- og arbeidsvilkår er vesentlig dårligere enn det som gis til norske arbeidstakere og brer om seg i stadig nye deler av arbeidslivet. Utstrakt økonomisk kriminalitet og utnyttning av utenlandske arbeidstakere fører til at de som driver ulovlig får et vesentlig konkurransefortrinn fremfor de lovlige virksomhetene. Primærfokus på pris både i offentlige anbud og privatmarkedet for håndverkertjenester har bidratt til at utenlandske useriøse firmaer, som priser seg lavt, har fått innpass på det norske arbeidsmarkedet.

Det har blitt iverksatt mange tiltak for å motvirke sosial dumping og arbeidsmarkeds kriminalitet, som allmenngjøring av lønn, regionale verneombud og krav om ID-kort. Flere nye tiltak vil også bli iverksatt med

utgangspunkt i Regjeringens strategi mot arbeidslivskriminalitet. Denne kriminaliteten er også i fokus hos både kontrollstatene og politiet og det arbeides i større grad tverretattlig. Dette forventes å føre til økt alminnelig bevissthet og økt oppdagelsesrisiko. Men det vil ta tid før tiltakene vil virke, og det er sannsynlig at trusselen for arbeidsmarkeds kriminalitet vil bestå i de neste to årene.

Utviklingen er selvsagt ikke særnorsk. I Sverige vurderer Ekobrottsmyndigheten at det økende antallet multikriminelle som går over til å utøve økonomisk kriminalitet er en av de tre største kriminalitetsstruslene.⁴⁵ Sverige har derfor siden 2008 hatt en spesiell og tverretattlig satsing mot «grov organisert brottslighet», hvor skattekriminalitet er en av de kriminalitetsområdene som forekommer oftest.⁴⁶ I Danmark, derimot, har det vært mindre offentlig søkelys og tiltakspakker mot denne kriminalitetsformen.

⁴¹ Ellingsen, Gro: Arbeidsmarkeds kriminalitet Arbeidstilsynets utfordringer i praktisk tilsynsarbeid i 03/2013 Miljøkrim.

⁴² ØKOKRIM, Trusselvurdering økonomisk kriminalitet og miljøkriminalitet 2011-2012.

⁴³ Arbeids- og sosialdepartementet, Strategi mot arbeidslivskriminalitet, 13. januar 2015.

⁴⁴ Arbeidstilsynet, Erfaringer fra Arbeidstilsynets tilsyn mot sosial dumping, Kompass Tema nr. 1 2015.

⁴⁵ Ekobrottsmyndighetens lægesbild 2014, September 2014.

⁴⁶ Nationella underrättelsecentret, Nuc, inom den myndighetssammansatta satsningen mot den grova organiserade brottsligheten, Nationella underrättelsecentrets lägebild av grov organiserad brottslighet 2014-2015.

Definisjoner

Arbeidsmiljøkriminalitet blir brukt som en betegnelse på alvorlige brudd på regler om arbeidsmiljøet (lønns- og arbeidsforhold i arbeidslivet), herunder arbeidsmiljøloven og allmenngjøringsloven.

Arbeidsmarkeds kriminalitet ble i rapporten Situasjonsbeskrivelse

2014, Arbeidsmarkeds kriminalitet i Norge definert som: «...brudd på norske lover om lønns- og arbeidsforhold, trygde-, skatte-, og avgiftskriminalitet eller organisert kriminalitet som minimerer produksjonskostnadene for varer og tjenester i Norge og dermed undergraver norske samfunnsstrukturer og virker konkurransevridende».

Arbeidslivskriminalitet er i Regjeringens strategi mot arbeidslivskriminalitet (jan. 2015) definert som: «Handlinger som bryter med norske lover om lønns- og arbeidsforhold, trygde, skatter og avgifter, gjerne utført organisert, som utnytter arbeidstakere eller virker konkurransevridende og undergraver samfunnsstrukturen.»

Økonomisk kriminalitet i fiskerinæringen – fiskerikriminalitet

Fiskerinæringen produserte produkter til en førstehåndsverdi av nesten 58 milliarder NOK i 2014.⁴⁷ Fiske- og sjømatindustrien fremstår som et lukrativt sted å utføre kriminalitet, ved at produksjonskjeden åpner for muligheter til å utføre forskjellige typer kriminalitet innenfor næringen, samt at oppdagelsesrisikoen tradisjonelt sett har vært lav. Fiskerikriminalitet⁴⁸ er en gjennomgripende form for kriminalitet som omfatter både alvorlig økonomisk kriminalitet, alvorlig miljøkriminalitet og arbeidsmiljøkriminalitet, innen næringen.

Det skilles her mellom den typen ulovligheter som registreres i Norge og de ulovligheter som registreres internasjonalt. I Norge er særlig miljøkriminalitet, økonomisk kriminalitet, arbeidsmiljøkriminalitet og norske selskapers bruk av bekvemmelighetsflagg en utfordring. Smugling og handel med mennesker, narkotika

og andre varer anses ikke å være et stort problem i Norge, men er i større grad en utfordring for det internasjonale samfunnet.

Kriminaliteten er tidvis grov både i forhold til økonomi og miljø. Utgangspunktet for fiskerikriminalitet er ulovlig og urapportert fiske og det er registrert samarbeid mellom fiskere og mottak om gjennomføringen av kriminaliteten. Fiskeridirektoratets estimat indikerer at tjuv- og overfiske tilsvarer en verdi på om lag 2 milliarder kroner. Verdien av det ulovlige fisket internasjonalt antas å være nærmere 180 milliarder kroner hvert år. Tidligere saker har vist at opptil 45 prosent av fisken kan bli destruert og dumpet i sjøen.⁵⁰ Slik ulovlig dumping av fisk kan medføre lokal forurensning og brudd på forurensningsloven.

Overfiske og uregistrerte landinger av fiske legger

grunnlaget for senere skatte- og avgiftskriminalitet. Vi ser også at mange aktører innen industrielt fiske driver omfattende annen økonomisk kriminalitet, som hvitvasking, korrupsjon, dokumentforfalskning og heleri. En studie utført av Nofima Tromsø viser at aksepten for juks i næringen er stor – 40 prosent av respondentene i en undersøkelse svarer at de oppfatter juks som akseptert.⁴⁷ Det mottas imidlertid få meldinger om mistenkelige transaksjoner fra banker langs kysten av Norge, noe som tilsier at hvitvasking fra fiskerinæringen i liten grad oppdages.

ØKOKRIM vurderer at den svarte økonomien er stor innenfor fiskeribransjen. En analyse av valutatransaksjoner i perioden 2006-2011 viste at 1,7 milliarder kroner ble overført fra norske fiskeribedrifter til skatteparadiser. Toll- og avgifter unndras ved feildeklarerer og smugling. Trusselen er spesielt stor i forbindelse med eksport av fisk og fiskeprodukter fra Norge, hvor eksempelvis opphavsland, mengde og innhold i fiskeprodukter deklarerer feil.

Store deler av norsk eksport av sjømat går til land som har strukturelle korrupsjonsproblemer og som rangeres langt nede på Transparency International

sin korrupsjonsindeks.⁴⁸ Det er kjent at korrupsjon har vært et problem for norske bedrifter som eksporterer til disse landene. I Norge kan det være en utfordring at det ofte er nære personlige og profesjonelle bånd mellom ansatte i den sentrale og lokale fiskeriforvaltningen og næringen.

Utnyttelsen av arbeidstakere innen fiskerinæringen har blitt mer organisert. Arbeidstilsynet har registrert at næringen i større grad ansetter utenlandske arbeidere og asylsøkere. Mange arbeidere formidles fra selskaper i lavkostland, for eksempel fra Polen og de baltiske landene og mange av disse virksomhetene opptrer ikke i henhold til norsk regelverk. Alvorlige brudd på arbeidsmiljøloven som grove brudd på arbeidstidsbestemmelsene, lavere lønn enn det som vanlig i næringen og dårlige sikkerhetsmessige forhold er vanlig.

Trusselen for fiskerikriminalitet har over tid vært høy. Det økonomiske presset mot fiskerinæringen fra lavkostland vil øke. Den samtidige trenden med større, kompliserte og internasjonale selskapsstrukturer og økt integrering av skatte- og arbeidsmarkeds kriminalitet gjør at ØKOKRIM vurderer at utbredelsen av fiskerikriminalitet er stor og at trusselen sannsynligvis vil øke.

⁴⁷ Tall fra www.ssb.no/fiskeoppdrett og www.ssb.no/fiskeri. Foreløpige tall for 2014 fra 02.06.2015. Førstehåndsverdien er prisen oppdretteren får ved salg av uforedlet fersk eller frossen fisk og summen fiskeren får utbetalt for fangsten.

⁴⁸ Fiskeriforvaltningens analysenettverk (FFA) definerer fiskerikriminalitet som «de straffbare elementene ved UUU-fiske [ulovlig, urapportert og uregulert fiske] og annen kriminalitet som kan knyttes direkte til fiskerinæringens verdikjeder i alle ledd fra kvotefordeling og fangst via foredling til markeder. ØKOKRIM forholder seg til denne definisjonen.

⁴⁹ Hålogaland Lagmannsretts dom av 24. april 2013 LH-2012-194001.

⁵⁰ Marianne Svorken og Øysterin Hermansen, Urapportert overfiske – et problem i norsk kystfiske, Miljøkrim 02/2014.

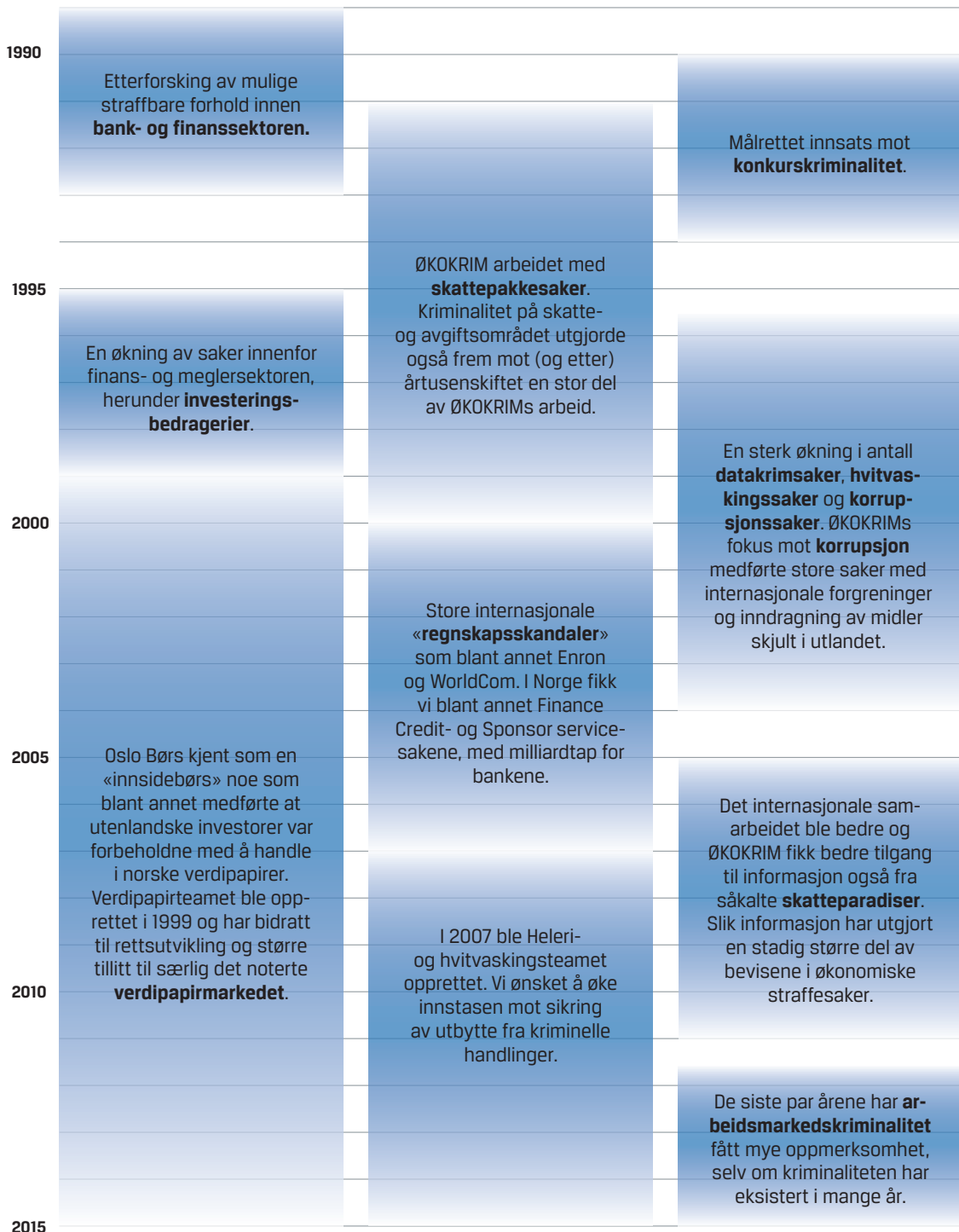
⁵¹ Mer enn 1 mrd eksporteres til land i Vest- og Sentral-Afrika, mer enn 12 milliarder til Øst-Europa og Sentral-Asia.

25-års perspektiver

ØKOKRIMs saksportefølge er påvirket av en rekke faktorer som gjør at den ikke nødvendigvis fullt ut gjenspeiler endringene innenfor økonomisk kriminalitet og miljøkriminalitet. ØKOKRIMs saksportefølge har likefullt reflektert trender innenfor kriminaliteten på

våre ansvarsområder – noe som igjen kan knyttes til utviklingen i samfunnet. Det har blitt avsagt mange viktige dommer, ikke minst av Høyesterett. Spesielt miljølovgivningen har blitt vesentlig skjerpet og straffene er blitt strengere.

Rapporten er
laget av og for
ØKOKRIM 2015

ØKOKRIM

Postadresse: Pb. 8193 Dep, NO-0034 OSLO

Besøksadresse: C.J. Hambros plass 2 C, NO-0164 OSLO

Telefon sentralbord: 23 29 10 00

Tipstelefon/desken: 23 29 11 00

Telefaks: 23 29 10 01

E-post: post.okokrim@politiet.no
/ desken@okokrim.no

Nettside: www.okokrim.no